

УДК 658.2:347.779

Мойсеєнко І.П.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів**Львівського державного університету внутрішніх справ*

Федишин О.О.

*магістр**Львівського державного університету внутрішніх справ*

УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

KNOWLEDGE MANAGEMENT IN THE SYSTEM OF ENTERPRISE'S ECONOMIC SECURITY

АНОТАЦІЯ

У статті запропоновано підхід до побудови системи економічної безпеки підприємства на основі поєднання знання про зовнішнє середовище зі знаннями про використання інтелектуального капіталу і потенціалу управління інтелектуальними знаннями на підприємстві, а також подано схему такої системи. Запропоновано механізм управління економічною безпекою підприємства на основі використання принципів теорії систем, теорії потенціалів та теорії безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, інтелектуальний капітал, система управління знаннями, інтелектуальний потенціал, компетенції, синергетичний ефект.

АННОТАЦИЯ

В статье предложен подход к построению системы экономической безопасности предприятия на основе сочетания знания о внешней среде со знаниями об использовании интеллектуального капитала и потенциала, управления интеллектуальными знаниями на предприятии, а также дано схему такой системы. Разработан механизм управления экономической безопасностью предприятия на основе использования принципов теории систем, теории потенциалов и теории безопасности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, интеллектуальный капитал, система управления знаниями, интеллектуальный потенциал, компетенции, синергетический эффект.

ANNOTATION

The proposed approach to building a system of economic security through a combination of knowledge of the environment with knowledge of the use of intellectual capital and capacity, intellectual knowledge management in the enterprise, scheme of the system. The authors develop a mechanism of management of economic security of a company on the basis of the principles of systems theory, the theory of potential, and the theory of security.

Keywords: economic security, intellectual capital, knowledge management system, intellectual potential, competence, synergistic effect.

Вступ. Концепція менеджменту як сукупності окремих підходів до управління підприємства в умовах економіки знань та зростання невизначеності умов функціонування повинна бути доповнена можливостями використання інтелектуального капіталу та потенціалу відповідно до принципів теорії безпеки та систем управління знаннями. Для відповіді на питання про можливість інтелектуального капіталу (ІК) необхідне детальне вивчення структури знання підприємства і методів їх використання, що також забезпечує розуміння наявних і потен-

ційних майбутніх їх можливостей гарантування економічної безпеки. При цьому можливості можуть бути виражені через інструментарій, що забезпечує фільтрацію інформації й асиміляцію нових знань з попереднім знанням, перетворення цих знань в комерційні результати на основі ключових компетенцій [1, с. 167].

«Управління знаннями – загальна назва для методик, які організують процес комунікацій (цільового спілкування) в корпоративних структурах, скеровуючи його на створення нових та оновлень старих знань», які допомагають приймати та реалізувати управлінські рішення [3, с. 8].

«Такі методики на 80% використовують гуманітарні (біхевіористичний підхід) технології, а на 20% – інформаційні технології. Використання методик управління знаннями робить можливим використання колективного досвіду і знань та перетворення їх в корпоративний капітал [2, с. 48].

Організації, які управляють знаннями, в результаті отримують підвищення якості управлінських рішень (71% респондентів), прискорення реакції на зміни бізнес-середовища (68%), покращення роботи з клієнтами (64%) [7, с. 367]. З іншого погляду, управління знаннями це – створення таких умов, при яких інтелектуальний капітал організації дозволяє розробляти нові знання для успішного виконання стратегій та забезпечення конкурентних переваг [5, с. 9].

База знань про об'єкти безпеки та проблеми формується в межах підсистеми управління знаннями (СУЗ), яка будується відповідно до концепції економічної безпеки та використання інтелектуального потенціалу підприємства. У загальному випадку управління знаннями розглядається як процес створення умов для виявлення, збереження та ефективного використання знань, інформації для підвищення ефективності діяльності та використання потенціалу [2, с. 79].

Загальна схема впровадження СУЗ на першому етапі передбачає визначення працівників,

які реально зацікавлені та будуть впроваджувати ідеї управління знаннями [3, с. 3].

На другому етапі здійснюється *оцінка інтелектуальних активів* людського капіталу, структурних та ринкових активів, інтелектуальної власності. Список інтелектуальних активів підприємства формують:

- ринкові активи: марка обслуговування, марка товару, корпоративна марка, «свої люди», покупці, «прихильники-пропагандисти», повторні угоди, портфель замовлень, механізми розподілу, ліцензійні угоди;

- людські активи: освіта, професійна кваліфікація, робочі навички та знання;

- інфраструктурні активи: корпоративна культура, управлінські процеси, інформаційні технології, мережеві системи зв'язку;

- інтелектуальні активи: патент, авторське право, програмне забезпечення, права на дизайн, ноу-хау, товарні знаки, знаки обслуговування.

На третьому етапі *розробляються ключові компетенції* тактичного та стратегічного плану, сценарій та технологічні рішення СУЗ, визначаються основні механізми УЗ, нові обов'язки персоналу, пов'язані з УЗ [8, с. 95].

На четвертому етапі *реалізуються плани впровадження* СУЗ, змінюється зміст та характер вхідних інформаційних потоків, каталогізуються ресурси та визначається доступ до інформації, проводяться навчально-розвивальні програми. Впроваджуються нові технологічні рішення.

Найважливішим результатом впровадження знань повинне стати отримання якісних змін та формування конкурентних переваг, які забезпечуються найважливішими компетенціями. «Система управління знаннями є не затратною частиною ведення справ, але робить активний внесок в ланцюг доданої якості організації» [7, с. 364].

Зазначена послідовність етапів впровадження системи управління знаннями передбачає використання відповідної оргкультури формування, зберігання та передачі знань, що формують найважливіші компетенції господарської системи, та об'єднує персоніфікований, інформаційний та навчальний підходи до використання знань.

Отже, знання накопичуються, організуються, інтегруються та зберігаються для їх застосування у конкретних ситуаціях та для вирішення завдань системи економічної безпеки підприємства.

Завдання концепції побудови підсистеми управління знаннями в системі економічної безпеки підприємства на основі використання інтелектуального капіталу можна сформулювати так:

1) теоретично обґрунтувати використання підсистеми управління знаннями як базового елемента механізму управління інтелектуальним капіталом та потенціалом підприємства для гарантування економічної безпеки;

2) використати теоретичну основу системного підходу до побудови підсистем управління знаннями на основі використання інтелектуального потенціалу інноваційного типу та сучасних ІТ-технологій для підвищення ризикозахищеності підприємства;

3) розробити модель формування структури підсистеми управління знаннями на основі елементної бази інтелектуального капіталу та особливостей формування інтелектуального потенціалу;

4) визначити систему моніторингу формування та використання інтелектуальних активів та інновацій на основі методик оцінки складових інтелектуального капіталу організації: управлінських компетенцій персоналу, структурних активів, ринкових активів та інтелектуальної власності [2, с. 12].

Проблеми побудови та впровадження системи управління знаннями потребують науково-методичного та практичного розв'язання для кожної господарської системи, яка сприймає стратегію управління інтелектуальним потенціалом як елемент системи економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні положення концепції побудови системи управління економічною безпекою нового типу є такими:

- теоретичною базою побудови підсистеми управління знаннями є методологія формування та використання інтелектуального капіталу та потенціалу підприємства;

- визначення структури систем управління знаннями як сукупності різного рівня знань відповідно до інтелектуального капіталу та ключових компетенцій підприємства;

- розробка методик дослідження і процедур ідентифікації елементів підсистеми управління знаннями та оцінки стану інтелектуального капіталу й рівня використання інтелектуального потенціалу;

- методологія розвитку інноваційного потенціалу інтелектуальних активів організації на основі діагностики та оцінки їх стану;

- моделювання створення нових знань в галузі інфраструктури інновацій управлінського типу;

- вироблення критеріїв оцінки ефективності управління знаннями.

Елементи сучасних теорій управління, такі як організаційний процес (формування інфраструктурного капіталу), комунікація (формування ключових компетенцій), рефлексія (формування ринкового капіталу), об'єднуються в механізм управління інтелектуальним потенціалом на основі СУЗ (рис. 1).

Успішність використання описаних елементів в системі управління інтелектуальним потенціалом дозволяє припустити, що їх системне поєднання даватиме нові синергетичні ефекти:

- поєднання інструментів управління знаннями: комунікації та рефлексії, оргкультури

організації, інформаційних технологій (технологічний підхід) відображає вимоги зовнішнього середовища;

– побудова структури знань, що відображає інтелектуальний капітал, проблеми функціонування та принципи прийняття рішень на основі використання інтелектуального потенціалу, забезпечує конкурентоздатність підприємства та ефективність управлінських рішень;

– використання законів організованості та стабілізації структур нового типу відповідно до принципів теорії систем та теорії безпеки формує інноваційні характеристики підприємства та забезпечує її конкурентні переваги [7, с. 370].

Специфіка формування механізму управління економічною безпекою на основі використання інтелектуального потенціалу підприємства побудована на використанні відповідних ключових компетенцій, які відповідно до структури інтелектуального капіталу повинні відображати рівень знань про:

1. Базові елементи системи управління.

Функції менеджменту – прогнозування, планування, організація, координація, регулювання, аналіз, оцінка, контроль, інформаційне забезпечення прийняття рішень, мотивація, інновація.

Методи управління – залежно від управлінських технологій: адміністративний менеджмент – організаційно-правові, економічні, соціально-психологічні методи; фінансовий менеджмент – методи фінансового аналізу, оцінки стану діяльності та управління, прогнозування та планування (розрахунковий метод планування, балансовий, нормативний тощо).

2. Компоненти управлінського процесу.

Структурні компоненти – система цілей, характер організаційної структури управління, стратегії управління тощо.

Забезпечувальні компоненти – механізми розробки та ухвалення рішень, комунікативні процеси, стан ресурсів підприємства, зовнішні умови функціонування підприємства тощо.

3. Рівні реалізації управлінської діяльності:

– прогностичний, на якому відбувається формування мети діяльності;

– виконання діяльності, процес взаємодії з об'єктами та особистостями;

– аналітичний, при якому відбувається співставлення мети, моделі діяльності з діями та досягнутими результатами.

4. Структура управлінських навичок (табл. 1).

До ключових компетенцій належать такі типи організаційних компетенцій:

– щодо діяльності: діяльність, орієнтована на процес; діяльність, орієнтована на ринок; діяльність, орієнтована на клієнта;

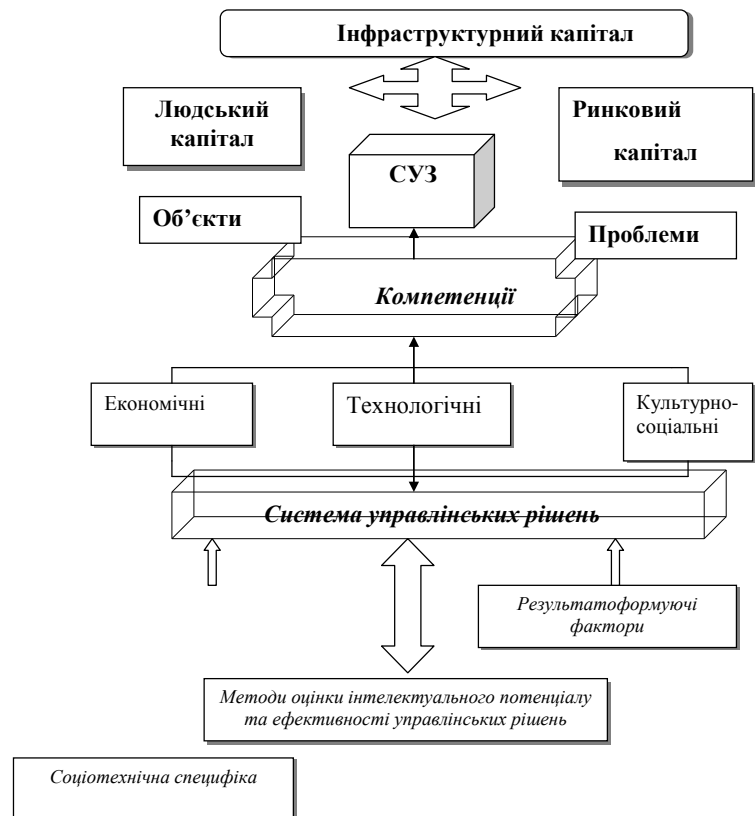

Рис. 1. Принципи побудови механізму управління безпекою підприємства

– щодо персоналу: інноваційність персоналу, націленість на зміни, постійне вдосконалення, стратегічне мислення [8, с. 2].

Таблиця 1

Управлінські комунікативні навички

Класифікаційні ознаки навичок	Приклади управлінських навичок
Навички письмового спілкування	Вміння оформляти: нотатки для пам'яті, листи, пропозиції, звіти, протоколи зборів, інструкції
Навички усного спілкування	Організація імпрізованих виступів, проведення формальних брифінгів, ведення зборів та участь у зборах тощо
Навички візуального спілкування	Створення і застосування графіків, ілюстрацій і таблиць, діаграм тощо
Комунікаційна технологія	Користування факсом та комп'ютером, графічними програмами, електронною поштою, проектором, класною дошкою, телефоном, а також редагування текстів.

Як бачимо, організаційні компетенції – це поєднання бізнес-процесів, що забезпечують формування ринкової позиції підприємства, тобто вміння поєднати наявні ресурси для задоволення потреб ринку. Ті структури, які перманентно інвестують у формування організаційних компетенцій та актуалізують ключові

компетенції, здатні творити нові стратегічні альтернативи [7, с. 371].

Критеріями визначення ключових компетенцій є такі:

- внесок у результати діяльності підприємства, видимий для споживачів;
- ключові та неключові користі для клієнта, вищі порівняно з конкурентами;
- конкурентна унікальність, неповторність, складність у копіюванні та наслідуванні;
- можливість відкриття доступу до багатьох ринків чи сегментів ринку;
- створення можливостей для формування інновацій.

За даними деяких досліджень інтелектуального капіталу підприємств, тільки 20% явних знань використовуються на підприємстві, а 80% складають невиявлені та невикористані знання. Ці останні можуть бути використані тільки в результаті налагодження управлінських комунікацій та вироблення відповідних колективних компетенцій.

Для використання системних елементів механізму управління економічною безпекою на основі використання інтелектуального потенціалу підприємства необхідно використати концепцію побудови підсистеми управління знаннями на основі інтелектуального капіталу та ключових компетенцій, а також відповідну методіку впровадження СУЗ.

Висновки. Системно-синергетичний підхід до управління в умовах техноглобалізму дозволяє сформулювати основні положення концепції побудови системи управління економічною безпекою нового типу:

- теоретичною базою побудови системи управління є методологія використання інтелектуального капіталу та його потенціалу для гарантування економічної безпеки підприємства;
- визначення підсистеми управління знаннями як сукупності різного рівня знань відповідно до структури інтелектуального капіталу та ключових компетенцій підприємства як інформаційно-аналітичного гарантування економічної безпеки;
- розробка методик: ідентифікації елементів, взаємозв'язків системи управління та її складових (підсистеми економічної безпеки та підсистеми управління знаннями); оцінка стану інтелектуального капіталу і рівня використання потенціалу підприємства для гарантування безпеки та розвитку.

У загальному випадку управління знаннями розглядається як процес створення умов для виявлення, збереження та ефективного використання знань та інформації для підвищення ефективності діяльності, використання потенціалу й формування інформаційно-аналітичного гарантування економічної безпеки підприємства.

Елементи сучасних теорій управління, таких як стратегічний, фінансовий, антикризовий менеджмент, менеджмент знань, ризик-менеджмент та когнітивний менеджмент об'єднуються в механізм управління економічною безпекою підприємства на основі принципів теорії систем, теорії потенціалів та теорії безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрусенко Т. Стратегия управления знаниями предприятия [Электронный ресурс] / Т. Андрусенко // Корпоративные системы. – 2007. – № 3. – Режим доступа: http://www.knowledgeboard.com/download/3767/KM_STRATEGY.RTF.
2. Байбурина Э.Р. Методы анализа интеллектуального капитала для современного устойчивого развития компании [Электронный ресурс] / Э.Р. Байбурина // Корпоративные финансы. – 2007. – № 3. – Режим доступа: http://www.ecsocman.edu.ru/images/pubs/2007/12/25/0000318885/Wurnal_3_vypusk_elqvina_pravka1.pdf.
3. Верба В.А. Проблемы идентификации компетенций предприятия [Электронный ресурс] / В.А. Верба, О.М. Гребешкова. – Режим доступа: <http://www.management.com.ua/strategy/str100.html>.
4. Мариничева М.К. Управление знаниями на 100% / М.К. Мариничева. – М.: ООО «Альпина Бизнес Букс», 2008. – 345 с.
5. Мойсеенко І.П. Синергетичні принципи управління інтелектуальним капіталом / І.П. Мойсеенко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Економіка». – 2012. – Вип. № 2. – С. 304-312.
6. Мойсеенко І.П. Управление интеллектуальным потенциалом: моногр. / І.П. Мойсеенко. – Л.: Аверс, 2007. – 304 с.
7. Региональная экономика: учебник / под ред. Т.Г. Морозовой. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 450 с.
8. Решетило В.П. Економічна синергетика формування ринкового трансформаційного потенціалу в перехідних системах / В.П. Решетило // Економіка: зб. наук. праць / за ред. акад. АПН України І.Ф. Прокопенка. – Х.: ХДПУ, 2003.
9. Сімченко Н.О. Використання компетенційного підходу до формування стійких конкурентних переваг підприємства [Електронний ресурс] / Н.О. Сімченко. – Режим доступа: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2010_33/Zmist/29PDF.pdf.